

1. Įvadas

Įgyvendinant 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2017/625 dėl oficialios kontrolės ir kitos oficialios veiklos, kuri vykdoma siekiant užtikrinti maisto ir pašarų srities teisės aktų bei gyvūnų sveikatos ir gerovės, augalų sveikatos ir augalų apsaugos produktų taisyklių taikymą, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 999/2001, (EB) Nr. 396/2005, (EB) Nr. 1069/2009, (EB) Nr. 1107/2009, (ES) Nr. 1151/2012, (ES) Nr. 652/2014, (ES) 2016/429 ir (ES) 2016/2031, Tarybos reglamentai (EB) Nr. 1/2005 ir (EB) Nr. 1099/2009 bei Tarybos direktyvos 98/58/EB, 1999/74/EB, 2007/43/EB, 2008/119/EB ir 2008/120/EB, ir kuriuo panaikinami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 854/2004 ir (EB) Nr. 882/2004, Tarybos direktyvos 89/608/EEB, 89/662/EEB, 90/425/EEB, 91/496/EEB, 96/23/EB, 96/93/EB ir 97/78/EB bei Tarybos sprendimas 92/438/EEB (Oficialios kontrolės reglamentas) (toliau – 2017/625 Oficialios kontrolės reglamentas) nuostatas, įskaitant nuostatas, reglamentuojančias oficialiąją kontrolę ir kitą oficialiąją veiklą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. 1237 „Dėl Reglamento (ES) Nr. 2017/625 įgyvendinimo“¹ (toliau – LR Vyriausybės nutarimas) **paskirtos šios kompetentingos institucijos:**

Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (toliau – VMVT),

Valstybinė augalininkystės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – VATŽŪM),

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija (toliau – ŽŪM), kuriai pavaldi **kontrolės institucija**, Viešoji įstaiga „Ekoagros“.

Vyriausybės nutarimu taip pat paskirtos **nacionalinės etaloninės laboratorijos** Lietuvos Respublikoje vykdyti (ES) 2017/625 Oficialios kontrolės reglamento 101 straipsnyje nustatytas funkcijas ir užduotis:

Nacionalinis maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo institutas (toliau – NMVRVI),

Nacionalinė visuomenės sveikatos priežiūros laboratorija (toliau – NVSPL),

VATŽŪM Fitosanitarinių tyrimų laboratorija (skyrius) (toliau – FTLS).

LR Vyriausybės nutarimu paskirtų kompetentingų institucijų veiklos tikslai ir pasiekimo rodikliai, įskaitant ir su oficialios kontrolės vykdymu susietus uždavinius, detaliam aprašyti Lietuvos Respublikos 2022–2024 m. daugiamečiame nacionaliniame kontrolės plane (toliau – 2022–2024 m. DNKP)². 2022–2024 m. DNKP taip pat atitinka kompetentingų institucijų strateginius ir metinius veiklos planus, parengtus vadovaujantis Strateginio planavimo metodikos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. balandžio 28 d. nutarimu Nr. 292 „Dėl Lietuvos Respublikos strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“ nuostatomis, įgyvendinant Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą, Lietuvos Respublikos Nacionalinio pažangos planą ir Nacionalinio saugumo strategijos nuostatas.

¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. 1237 „Dėl Reglamento (ES) Nr. 2017/625 įgyvendinimo“ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/338fbc741cdd11eaadfcfdb735b57421/asr>

² 2022–2024 m. DNKP yra viešai paskelbtas:

<https://vmvt.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/vieningi-integruoti-daugiameciai-nacionaliniai-kontrolės-planai/>

VMVT. *LR Vyriausybės nutarimu VMVT yra paskirta kompetentinga institucija 2017/625 Oficialios kontrolės reglamento 1 straipsnio 2 dalies a, b, c, d, e, f, j punktuose nustatytose srityse ir i punkte nustatytoje ekologiškų produktų ženklavimo (išskyrus augalų dauginamosios medžiagos ženklavimą) srityje.*

Siekiant užsibrėžtų veiklos tikslų, 2023 m. VMVT įgyvendino jos kompetencijai priskirtų sričių valstybinės kontrolės, mėginių atrinkimo planus, vykdė stebėsenos programas ir veiksmus, orientuotus į pažeidimų prevenciją ir geresnį teisinio reglamentavimo taikymą. Valstybinę maisto ir veterinarinę kontrolę 2023 m. VMVT vykdė iš viso 110797 ūkio subjektuose, kuriuose iš viso atliko 20325 patikrinimų, iš jų 36 proc. sudarė neplaniniai patikrinimai, reaguojant į gautus pranešimus ar kilus įtarimams dėl galimų pažeidimų.

Vertinant kaupiamus duomenis apie gyvūnų užkrečiamųjų ligų pasireiškimą ir paplitimą šalyje, VMVT veiklos prioriteto poveikio rodiklio *Gyvūnų užkrečiamųjų ligų paplitimo mažėjimas, proc.* reikšmė 2023 m. buvo pasiekta, o lyginant su 2022 m. duomenimis, 2023 m. poveikio rodiklio reikšmė neženkliai išaugo (fiksotas neigiamas reikšmės pokytis), todėl galima teigti, kad bendra šalies epizootinė padėtis išliko stabili ir rizikos susijusios su gyvūnų užkrečiamosiomis ligomis buvo valdomos tinkamai; efektyviai įgyvendinamos Valstybinė gyvūnų užkrečiamųjų ligų stebėsenos programa ir iš dalies ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamos gyvūnų užkrečiamųjų ligų kontrolės programos. Rodiklio reikšmės pokytis buvo nulemtas praėjusiais metais fiksuotais 3 afrikinio kiaulių maro (toliau – AKM) židiniaiis nekomerciniuose kiaulių ūkiuose ir gruodžio mėnesį komerciniame kalakutų ūkyje pasireiškusio paukščių gripo protrūkio ir taikytų ligos židinių likvidavimo ir prevencijos veiksnių. Pastebėtina, kad šie ligų protrūkiai reikšmingos neigiamos įtakos bendrai gyvūnų užkrečiamųjų ligų situacijai šalyje neturėjo. Antruoju veiklos tikslo poveikio rodikliu *Maisto saugos ir kokybės gerėjimas, proc.* buvo siekiama stebėti didžiausią riziką keliančių veiksnių (įvairių teršalų liekanų ir mikrobinių patogenų) įtaką bendrai maisto ir su maistu besiliečiančių gaminių ir medžiagų saugai, taikyti efektyvius koregavimo veiksmus ir prevencijos priemones. Išanalizavus 2023 m. atliktų laboratorinių tyrimų rezultatus, galima teigti, kad faktinė poveikio rodiklio reikšmė atitinka planuotą (fiksotas nereikšmingas planuotos reikšmės padidėjimas (teigiamas pokytis) lyginant su 2022 m.).

Reikšmingos pažangos siekiant išsikeltų veiklos tikslų efektyviau vykdyti valstybinę kontrolę ir racionaliau naudoti turimus resursus, 2023 m. VMVT išbandė naują maito tvarkymo subjektų rizikos vertinimo modulį, kuris leido sumažinti planinių patikrinimų skaičių ir pasiekti, didžiausia valstybinės kontrolės veiksnių dalis (ne mažiau 50 proc.) būtų skiriama didžiausios rizikos ūkio subjektų kontrolei. Be to, 2023 m. pabaigoje pradėtas skundų ir pranešimų rizikos vertinimo modulio kūrimas, kurį užbaigus 2024 m. tikimasi ženkliai sumažinti nepagrįstų skundų tyrimų ir neplaninių patikrinimų skaičių. 2023 m. VMVT pagal kompetenciją taip pat prisidėjo prie LR Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano vykdymo. VMVT dalyvavo įgyvendinat šiuos veiksmus:

- Siekiant veiksmingai taikyti nelaisvėje laikomų laukinių gyvūnų gerovės reikalavimus, buvo pakeistos Laukinių gyvūnų naudojimo taisyklės, t. y. pakeistas LR aplinkos ministro įsakymas.

- Peržiūrėta teisinė bazė, susijusi su tinkamo vartoti maisto panaudojimo ir paskirstymo galimybėmis, nustatyti reikalavimai, užtikrinantys maisto švaistymo ir atliekų prevenciją ir išplėstas maisto, kurį galima perduoti labdarai ir paramai asortimentas.

- Išplėstas laboratorinių tyrimų spektras ir sustiprintas tarpinstitucinis bendradarbiavimas, siekiant mažinti maisto produktų klastojimą. Vykdydama maisto klastojimo prevencinius ir kontrolės

veiksmus, VMVT 2023 m. ištyrė 44 šviežios mėsos, smulkintos mėsos, mėsos pusgaminių ir mėsos gaminių mėginius galimam klastojimui nustatyti. Laboratoriniai tyrimai atlikti siekiant patikrinti ar šviežia mėsa nebuvo neleistinai injekuota druskos ir maisto priedų tirpalais, taip neleistinai padidinant šviežios mėsos masę. Smulkintos vištienos mėginiai buvo tiriami siekiant nustatyti ar į smulkintos mėsos sudėtį nebuvo pridėta jokių ženklavimo informacijoje nedeclaruotų augalinių žaliavų, neleistinai padidinant smulkintos mėsos tūrį. Mėsos gaminiai buvo tirti siekiant įvertinti ar jų sudėtinės dalys neleistinai nepakeistos pigesne žaliava, t. y. ar į gaminius neprisidėta mechaniškai atskirtos mėsos, kai ji nebuvo deklaruota mėsos gaminio sudėtyje. Atlikti ir kiti tyrimai galimam klastojimui nustatyti.

Gavus laboratorinių tyrimų rezultatus ir kilus pagrįstų įtarimų dėl galimo vartotojų klaidinimo, VMVT perdavė 5 RASFF pranešimų.

Pagal kompetenciją siekdama įvertinti bendrą 2017/625 Oficialios kontrolės reglamento taisyklių laikymosi lygį, 2023 m. valstybinės kontrolės veiksmingumo ir jos tinkamumo reglamento tikslams pasiekti vertinimus (toliau – verifikavimą) atliko tiek VMVT teritoriniai departamentai, tiek ir VMVT skyriai. Verifikavimo metu buvo vertintos valstybinės kontrolės procedūros, atliekant valstybinės kontrolės veiksmus ir trūkumų šalinimo kontrolę gyvūnų gerovės ir gyvūnų sveikatos, veterinarinių vaistų, pašarų ir jų priedų tvarkymo, šalutinių gyvūninių produktų (ŠGP) ir jų gaminių tvarkymo, maisto, jo saugos, kokybės, informacijos apie maistą teikimo ir maisto tvarkymo srityse, taip ekologiškų produktų ženklavimo ir importo kontrolės bei su maistu besiliečiančių medžiagų ir gaminių gamybos, tiekimo, prekybos ir naudojimo srityse. Buvo pateiktos išvados ir pasiūlymai, kaip tobulinti valstybinės maisto ir veterinarinės kontrolės vykdymą, užtikrinant, kad teisės aktų reikalavimai būtų vykdomi efektyviau, o nustatomų neatitikimų kiekis mažėtų. Inicijuoti vidinių procedūrų aprašų pakeitimai, mokomieji renginiai inspektoriams ir kitos prevencinės priemonės.

Apibendrinus 2023 m. veiklos rezultatus, ir bendrą 2022–2024 m. DNKP iškeltų tikslų ir uždavinių pasiekimo lygį galima teigti, kad veiklos (strateginis) tikslas „Stiprinti visuomenės sveikatą, išlaikant aukštą maisto ir su maistu besiliečiančių medžiagų saugos lygį, plečiantis tvarioms maisto gamybos sistemoms“ ir su oficialios kontrolės vykdymu susieti uždaviniai buvo pasiekti - VMVT strateginio veiklos plano rodiklių įgyvendinimas siekė 93 proc. (Pilnai pasiektos ar viršytos 50 rodiklių (iš 54) planuotos reikšmės).

VATŽŪM. *LR Vyriausybės nutarimu VATŽŪM yra paskirta kompetentinga institucija 2017/625 Oficialios kontrolės reglamento 1 straipsnio 2 dalies g, h punktuose nustatytoje srityse ir i punkte nustatytoje ekologiškų produktų (augalų dauginamosios medžiagos) ženklavimo srityje pagal žemės ūkio ministro nustatytą tvarką.*

Remiantis 2021 m. VATŽŪM oficialios kontrolės rezultatais, pasirengtą fitosanitarinių tikrinimų dėl karantininių kenkėjų plitimo kontrolės 2022 m. planą siekta įgyvendinti 95 %. Faktiškai šių patikrinimų planas įgyvendintas sėkmingiau, nei buvo prognozuojama – atlikta 96,3 % planuotų patikrinimų. Dažniausiai 2022 m. oficialios kontrolės patikrinimai buvo neatlikti ūkio subjektams suskubus nutraukti veiklą anksčiau, nei buvo numatyta atlikti oficialios kontrolės patikrinimą. Pastaroji priežastis taip pat lėmė, kad oficialios fitosanitarinės kontrolės 2023 m. planas iš esmės įgyvendintas planuota apimtimi – 94 % (fitosanitarinių tikrinimų dėl karantininių kenkėjų plitimo kontrolės 2023 m. planą siekta įgyvendinti 95 %). Reikšminga aplinkybe didesniame nuokrypiui pasireikšti taip pat buvo tai, jog fitosanitarinių tikrinimų dėl karantininių kenkėjų plitimo kontrolės

2023 m. plane buvo numatyta patikrinti 17 % daugiau ūkio subjektų, nei pagal fitosanitarinių patikrinimų 2022 m. planą, tam skiriant tiek pat žmogiškųjų išteklių.

Siekiant tausesnio augalų apsaugos produktų naudojimo ir mažesnės su tuo susijusios rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai, 2023 m. planuotus augalų apsaugos produktų naudotojų patikrinimus ir ūkio subjektų konsultavimą patikrinimų metu, siekta įgyvendinti 96 % (2022 m. – 96 %), faktiškai šių patikrinimų planas įgyvendintas 75 % (2022 m. – 82,3 %). 2023 m. planuotos reikšmės nepavyko įgyvendinti, nes nustatyta dalis ūkio subjektų, nevykdančių augalų apsaugos produktų naudojimo veiklos (surašyti tarnybiniai pranešimai ar Tikrinimo dėl augalų apsaugos produktų išvados).

Vykdamt dauginamosios medžiagos siuntų stebėseną 2023 m. suplanuota paimti ir paimta 11 mėginių iš dauginamosios medžiagos siuntų (2022 m. buvo suplanuota paimti ir paimta 11 mėginių iš Lietuvos rinkoje esančių dauginamosios medžiagos siuntų), iš jų 2023 m. 2 mėginiai (2022 m. – 1) buvo paimti iš dauginamosios medžiagos siuntų, įvežtų iš trečiosios šalies, galimai genetinei modifikacijai nustatyti. Atlikus laboratorinius genetinės modifikacijos tyrimus NMVRVI, P35S, Tnos, CTP2-CP4EPSPS, PFMV, Pat, Bar genetinių elementų nerasta. 2022 ir 2023 m. siekta įgyvendinti 100 %, faktiškai planas įgyvendintas 100 %.

ŽŪM. LR Vyriausybės nutarimu ŽŪM yra paskirta kompetentinga institucija 2017/625 Oficialios kontrolės reglamento 1 straipsnio 2 dalies i punkte nustatytoje srityse, organizuoti ir oficialią kontrolę vykdančių kompetentingų institucijų ir kontrolės institucijos auditui Reglamento 1 straipsnio 2 dalies i punkte nustatytoje srityse atlikti. VšĮ „Ekoagros“ (kontrolės institucija) – oficialiai kontrolei atlikti Reglamento 1 straipsnio 2 dalies i punkte nustatytoje ekologinės gamybos srityje

ŽŪM ir VšĮ „Ekoagros“ informaciją pateikė Ekologinio ūkininkavimo informacinėje sistemoje (OFIS) 5 lentelėje „Veiksmai ir priemonės, kurių per ataskaitinius metus ėmėsi kompetentinga institucija, siekdama užtikrinti kontrolės institucijų / kontrolės įstaigų vykdomos oficialios kontrolės veiksmingumą“, todėl, užtikrinant Europos Komisijos pranešime (2021/C 507/1) dėl gairių dokumento dėl to, kaip pildyti standartinės pavyzdinės formos, pateiktos Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) 2019/723 priede, 9 skirsnį, 8 punkto nuostatų vykdymą, nebepildyta speciali forma, skirta teikti kompiuterizuotos oficialios kontrolės informacijos valdymo sistemos („Annual Reporting on Official Controls“) metinės ataskaitos I daliai.

Išsami kompetentingų institucijų pasiektų veiklos tikslų vertinimo kriterijų reikšmių už 2023 m. ataskaita pateikiama lentelėje „1 p. 2 priedas“.